

Wilki

w zachodniej części Karpat

Zdjęcie wilka © A. Tabor

Kilka słów o nas

Stowarzyszenie dla Natury „Wilk” istnieje od 1996 roku. W 2006 roku uzyskaliśmy status organizacji pożytku publicznego.

Zajmujemy się ochroną przyrody, a szczególnie działaniami na rzecz ssaków drapieżnych - wilków, rysi, niedźwiedzi, wydr, borsuków i wielu innych gatunków. Staramy się, by nasze projekty były prowadzone w sposób jak najbardziej profesjonalny, a wiedza, którą przekazujemy podczas zajęć edukacyjnych, była rzetelna. Dlatego też pogłębiamy naszą znajomość ekologii zwierząt prowadząc własne badania naukowe i współpracując ze specjalistami z różnych dziedzin.

Włączamy w realizację naszych projektów zarówno naukowców, jak i praktyków oraz zwolenników ochrony przyrody. Wśród nas są biolodzy, leśnicy, zootechnicy, specjaliści ochrony środowiska, ale także osoby z innych grup zawodowych oraz liczna rzesza studentów kierunków przyrodniczych.

Nasze działania można wesprzeć informacjami o obserwacjach wilków lub śladach ich obecności w Beskidach a także przyjaznemu przyrodzie korzystaniu z lasu. Można też pomóc dokonując wpłat na nasze konto bankowe.

Informacje o naszych projektach można znaleźć na naszej stronie internetowej.

Projekt ochrony wilka w Beskidach wspierają:

Wydawca: Stowarzyszenie dla Natury WILK

Adres korespondencyjny:

Twardorzeczka 229, 34-324 Lipowa

Telefony: 606 110046, 604 625228.

E-mail: sdnwilk@vp.pl

www.wolf.most.org.pl

Bank: PKO BP. oddz. Bielsko-Biała

81 1020 1390 0000 6702 0115 6348

tarz, przekazujemy zestawy fladr do ochrony koszarów i pastwisk. Ponadto do największych beskidzkich hodowli

Owce w koszarze otoczonym fladrami w Beskidzie Żywieckim © M. Figura

wprowadzamy młode owczarki podhalańskie, które odpowiednio wychowane, po osiągnięciu dojrzałości, skutecznie bronią stad owiec i krów przed wilkami.

Aby owczarki podhalańskie mogły skutecznie wypełniać swoje zadanie, muszą przebywać z inwentarzem na pastwi-

Szczeniak owczarka z owcą © R. W. Mysłajek

sku przez cały sezon wypasów, w dzień i w nocy. Podstawowym warunkiem odparcia ataku wilków jest swoboda psów, nie mogą one pozostawać na uwięzi. Z naszych doświadczeń wynika, że owczarki podhalańskie puszczane luzem nie są agresywne. Wprawdzie na widok obcego reagują szczekaniem, ale jest to prawidłowa reakcja, w ten

sposób odstraszać intruza od powierzonego ich opiece inwentarza. Nawet gwałtownie szczekające psy nie podbiegają do obcych, lecz zachowują bezpieczną odległość. Niestety zwykle w takich sytuacjach ludzie reagują strachem i skłaniają właścicieli do uwiązywania psów. Uwiązane owczarki są całkowicie bezradne wobec ataku wilków. Inwentarz może zostać zabity i zjedzony przez drapieżniki w odległości zaledwie kilku metrów od bezsilnie szarpiącego się na łańcuchu psa.

Owczarek podhalański pilnujący owiec w Beskidzie Śląskim © S. Nowak

Zwracamy się z apelem do mieszkańców beskidzkich wsi oraz do turystów o życzliwą akceptację wolności psów chroniących stada. Owczarków podhalańskich nie należy się bać, należy obejść pastwisko zachowując bezpieczny dystans 20-30 metrów od inwentarza.

Więcej o ekologii wilka można się dowiedzieć z naszej książki „Tropem wilka” oraz broszury „Rola wilka w lasach”, a o ochronie inwentarza z książki „Poradnik ochrony zwierząt hodowlanych przed wilkami”. Nasze wydawnictwa oraz inne materiały edukacyjne dostępne są za pośrednictwem naszej strony internetowej: www.wolf.most.org.pl

nie nie jest przejawem szczególnej zuchwałości, czy agresji drapieżników. Wilki są inteligentne i ciekawskie. Widzą inaczej niż ludzie (monochromatycznie, mniej ostro), i potrzebują więcej czasu na ocenę, z jakim obiektem mają do czynienia. O wiele bardziej doskonały jest ich zmysł powo-

Wilk © A. Tabor

nienia, dlatego zwykle czekają, by do ich nozdrzy dotarł nasz zapach, a potem dochodzą. W takich sytuacjach należy zachować spokój i poczekać, aż wilk się oddali.

Wilki rzadko chorują na wściek liznę, należy jednak zachować ostrożność i o osobnikach zachowujących się nienaturalnie powiadomić służby weterynaryjne oraz Stowarzyszenie dla Natury WILK. Zbieramy także wszelkie informacje o znalezionych martwych wilkach. W takich przypadkach staramy się ustalić przyczynę śmierci, a w razie wykrycia kłusownictwa, znaleźć sprawcę i doprowadzić do jego ukarania.

Rozwiązywanie konfliktów

Najbardziej dotkliwym problemem, wynikającym z obecności wilków, są szkody w inwentarzu u beskidzkich hodowców. Stowarzyszenie dla Natury WILK prowadzi w regionie program wdrażania metod ochrony zwierząt hodowlanych przed dużymi drapieżnikami. Organizujemy szkolenia dla hodowców, wydajemy i przekazujemy im specjalne poradniki i broszury, a do większości gospodarstw, gdzie dotychczas wystąpiły ataki wilków na inwen-

zalewa fala hałaśliwych motocykli czterokołowych i crosowych, skuterów śnieżnych i samochodów terenowych. Za ich sprawą brakuje w naszych górach spokoju niezbędnego nie tylko dużym drapieżnikom i innym mieszkańcom lasu (szczególnie w okresie wychowu młodych), ale też zwykłym pieszym turystom, którzy dla ciszy i relaksu przybywają tu z całego Śląska.

Nie bez znaczenia dla kondycji populacji wilka jest stosunek ludzi do tego drapieżnika. Ciągłe jeszcze pokutuje wiele przesądów i błędnych opinii na jego temat, a przypadki kłusownictwa na wilkach, czy nielegalnych odstrzałów, chociaż są brutalnym łamaniem prawa, nie spotykają się z jednoznaczną negatywną oceną społeczną.

Szanse na koegzystencję i rozwój

Przyszłość wilka w regionie zależy przede wszystkim od akceptacji jego obecności w lasach i umiejętności dostrzeżenia pozytywnego wpływu, jaki wywiera na środowisko naturalne. Obecność dużych drapieżników oraz wielu innych rzadkich gatunków zwierząt i roślin w Beskidach, można wykorzystać jako atut – wyróżnik regionu w rozwoju lokalnej agro- i ekoturystyki. Połączony z promocją dobrej regionalnej kuchni, lokalnymi, zdrowymi produktami i tradycyjną architekturą, może przyciągnąć turystów także z krajów zachodnich, gdzie zainteresowanie tego typu wypoczynkiem wzrasta z roku na rok. Status obszarów Natura 2000, jaki uzyskały Beskid Śląski, Beskid Żywiecki i Beskid Mały powinien wspomóc tego typu inicjatywy. Duże znaczenie ma tu jednak takie wykorzystywanie obszarów górskich do celów gospodarczych i rekreacyjnych, by pozostało dostatecznie dużo miejsca dla dzikich zwierząt, dla których las jest jedynym domem.

Spotkania z drapieżnikami

Pomimo, iż wilki w zatłoczonych Beskidach narażone są na ciągły kontakt z człowiekiem, niewiele jest bezpośrednich spotkań z tymi zwierzętami. Świadczy to o tym, że drapieżniki unikają naszej obecności i nie stanowią zagrożenia dla ludzi. Co jednak należy zrobić, jeśli już komuś przydarzy się spotkanie z wilkiem, a zwierzę nie ucieknie od razu, lecz będzie się nam przyglądać? Takie zachowa-

Tekst i opracowanie:
dr Sabina Pieruzek-Nowak, mgr inż. Robert W. Mysłajek
Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”, Twardorzeczka 2007

Wilk (© J. Walencik)

Karpaty to jeden z najdzikszych i najbardziej atrakcyjnych regionów Europy. Do najciekawszych elementów przyrody tego obszaru należą duże ssaki drapieżne – wilk, ryś i niedźwiedź brunatny – gatunki rzadkie, wyparte z wielu obszarów Europy. Panuje przekonanie, że zwierzęta te występują wyłącznie we wschodniej i środkowej części polskich Karpat. Tymczasem Beskid Żywiecki zamieszkują obecnie wszystkie trzy gatunki dużych drapieżników, a w Beskidzie Śląskim i Beskidzie Małym żyje niewielka populacja wilka, notuje się tu też pojedyncze rysie i zachodzące niedźwiedzie. Między innymi ze względu na obecność dużych drapieżników – gatunków chronionych w ramach Unijnej Dyrektywy Siedliskowej, utworzono tu obszary Natura 2000.

Stowarzyszenie dla Natury WILK od 1996 roku prowadzi badania nad dużymi drapieżnikami w zachodniej części Karpat. Śledzimy zmiany ich liczebności i rozmieszczenia, badamy skład pokarmu, wybiórczość środowiska, presję na zespół dzikich ssaków kopytnych oraz na zwierzęta hodowlane. Wiele uwagi poświęcamy minimalizowaniu konfliktów, szczególnie poprzez wprowadzanie skutecznych metod ochrony inwentarza.

Gatunkiem, który budzi najwięcej emocji i kontrowersji jest wilk. Z powodu długotrwałego prześladowania w okresie przed i powojennym, wilk był w przeszłości gatunkiem zagrożonym w naszym regionie. Przetrwał on

jednak w najdalszych zakątkach Beskidu Żywieckiego, by następnie odbudować swoją populację i ponownie, w połowie lat '90 ubiegłego wieku spontanicznie rekolonizować Beskid Śląski, a ostatnio także Beskid Mały.

Status prawny

Wilki zostały objęte ochroną w części Polski, również w Beskidach, w 1995 roku, a w całej Polsce w 1998. W uzasadnieniu do tej decyzji, podkreślono pozytywną rolę drapieżników w utrzymaniu równowagi ekologicznej w lasach. Ich obecny status prawny reguluje Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną. Zgodnie z nimi drapieżniki te objęte są ochroną ścisłą. Oznacza to, że zabronione jest ich zabijanie, poza szczególnymi przypadkami odstrzału osobników wyspecjalizowanych w napadaniu na inwentarz, gdy zezwolenie wyda Minister Środowiska. Niedozwolone jest też ich okaleczanie, chwytanie, przetrzymywanie, niszczenie nor i wybieranie z nich szczeniąt, a także przechowywanie oraz sprzedaż skór i innych fragmentów martwych osobników bez odpowiedniego zezwolenia. Powyższe zakazy nie dotyczą sytuacji, gdy konieczne jest schwywanie zwierząt rannych i osłabionych, w celu udzielenia im pomocy weterynaryjnej i przemieszczenia do ośrodka rehabilitacji, lub do miejsc ich regularnego przebywania. Nie respektowanie zapisów ustawy podlega karze aresztu lub grzywny.

Gdzie żyją beskidzkie wilki?

Wilki zamieszkują rozległe kompleksy leśne, wybierając na miejsca odpoczynku najbardziej oddalone od siedzib ludzkich i niedostępne fragmenty lasów. W Beskidach są to najczęściej gęste młodniki w wyższych partiach gór. Jednak w poszukiwaniu pokarmu drapieżniki penetrują cały dostępny teren, dlatego ich tropy można znaleźć na drogach stokowych, w miejscach żerowania zwierząt kopytnych, na polanach, przy paśnikach, a nawet na skraju lasu. Zimą, gdy zwierzęta leśne w poszukiwaniu pokarmu przenoszą się z przykrytych grubą warstwą śniegu wyższych partii gór, w doliny i w pobliże siedzib ludzkich, wilki sprawdzają ich żerowiska. Wilcze tropy znajdowane są wówczas blisko wsi.

Ile jest wilków w Beskidach?

Wilki zamieszkują obecnie cały Beskid Żywiecki, Beskid Śląski oraz wschodnią część Beskidu Małego. Ich liczebność w 2006 roku wynosiła około 30 osobników. Jest ona ograniczana m.in. przez olbrzymią antropopresję na beskidzkie lasy, a także polowania na wilki na Słowacji.

Tropy wilków w lecie i w zimie w Beskidach (© S. Nowak)

Co jedzą beskidzkie wilki?

Podstawą diety beskidzkich wilków są jelenie i sarny, a w niewielkim stopniu dziki i zające. Wśród jeleni i saren ofiarami drapieżników padają przede wszystkim osobniki młodociane i samice, rzadziej samce. Najczęściej stosowanym przez wilki sposobem polowania jest pogoń za wytopionymi ofiarami. Jeleniowate są doskonale przystosowane do długotrwałej ucieczki, a dorosłe dziki aktywnie się bronią. Dlatego też najłatwiej jest wilkom upolować zwierzęta młode, najmniej doświadczone, osłabione, stare lub chore. Tym sposobem, wilki pełnią bardzo ważną rolę selekcyjną i sanitarną. Utrzymują populacje zwierząt kopytnych w dobrej kondycji, poprawiają ich strukturę wiekową i płciową, zapobiegają ich przezęszczeniu w lesie i konkurencji o pokarm. Wywiązują się z tej roli lepiej, niż gospodarka łowiecka.

Ponadto, poprzez usuwanie części jeleni i saren, drapieżniki chronią las przed nadmiernym żerowaniem zwierząt

roślinożernych. Takie żerowanie jest przyczyną wielomilionowych strat w gospodarce leśnej, olbrzymich trudności z odnowieniem lasu i koniecznością wprowadzania drogich zabiegów ochronnych. Ma to obecnie szczególne znaczenie w Beskidach, gdzie prowadzone są intensywne prace leśne, aby uratować zamierające lasy i zmienić ich strukturę gatunkową na bardziej urozmaiconą i zbliżoną do naturalnej.

Wilki czasami atakują zwierzęta gospodarskie, szczególnie te pozostawione bez nadzoru i ochrony. Nigdy jednak inwentarz nie stanowi podstawowego źródła pokarmu dla drapieżników, lecz jest tylko okazjonalnym jego uzupełnieniem. Konsekwentne stosowanie skutecznych metod ochrony inwentarza może znacząco zmniejszyć szkody od wilków.

Resztki dzikich ofiar wilków są ważnym źródłem pokarmu dla wielu leśnych zwierząt: kun, lisów, borsuków, niedźwiedzi, kruków, myszołowów, jastrzębi, kosów, sikorek oraz licznych bezkręgowców. Zatem wilki są ważnym elementem zdrowego ekosystemu leśnego, dostarczając mu różnorodnych korzyści. Są tym samym wielkimi sprzymierzeńcami leśników, a także tych wszystkich, dla których las jest ulubionym miejscem odpoczynku od zgiełku i codziennych zajęć.

Beskidzkie wilki (© Ingo Tesch)

Prywatne życie beskidzkich wilków

Wilki przez cały rok żyją w grupach rodzinnych (tzw. watahach), wspólnie polują oraz wychowują potomstwo. Każda wataha zajmuje odrębne terytorium, którego wiel-

kość w warunkach beskidzkich wynosi średnio ok. 150 km² i zależna jest w dużej mierze od zagęszczenia jeleni i saren na danym obszarze. Wilki z poszczególnych watah bronią swego terytorium przed intruzami – wilkami z sąsiednich grup i osobnikami migrującymi. Średnia liczebność beskidzkich watah to 4 osobniki, ale może się wahać od 2 do 6 osobników w zależności od sezonu i lokalnych warunków. W ciągu dnia cała grupa odpoczywa w ustronnym miejscu, np. gęstym młodniku. Po zmroku drapieżniki ruszają na polowanie, zimą zwykle całą grupą a latem w mniejszych podgrupach. W poszukiwaniu pokarmu są w stanie przebiec 15-30 km, sprawdzając kilka górskich dolin i znane sobie miejsca żerowania jeleni, saren i dzików. Nad ranem powracają do swoich ulubionych miejsc odpoczynku. Nie każda wyprawa łowiecka wilków kończy się upolowaniem ofiary, często wracają one do legowisk głodne. Taki stan może trwać nawet kilka dni. Życie wilków to nieustanne przeplatanie się okresów głodu z pośpiesznymi, kilkugodzinnymi ucztami.

Jak wilki wychowują swoje potomstwo?

Wilki rozmnażają się jedynie raz w roku. Okres godowy (tzw. ruja) ma miejsce w lutym-marcu, a porody następują na przełomie kwietnia i maja. W każdej grupie tylko jedna para (tzw. para rodzicielska) ma szczeniąt. Młodymi opiekują się solidarnie i z oddaniem wszyscy członkowie watahy. Dzielą się z nimi zdobytym pokarmem. Małe wilczki większość dnia spędzają na zabawie, podczas której uczą się zasad życia w grupie rodzinnej i różnorodnych technik łowieckich.

Ponieważ w Beskidach grunt jest zbyt kamienisty by kopać nory, szczenięta rodzą się pod wykro-

Wilcze szczenię

(© R.W. Mysłajek)

tami drzew lub w gęstych młodnikach. Aura w maju jest tu bardzo zmienna, zdarzają się silne przymrozki, opady śniegu lub ulewne, długotrwałe deszcze. Chociaż zwykle przychodzi na świat 6-8 szceniąt, to połowa ginie w ciągu pierwszych trzech miesięcy życia, a do zimy dożywają nie więcej, niż dwa młode. Pierwsza zima jest dla nich bardzo poważną próbą, część z nich umiera, nie mogąc podolać trudom życia w watasze, wielokilometrowym wędrownym w głębokim śniegu w poszukiwaniu pokarmu.

Zagrożenia

Ochrona gatunkowa wilków nie zapewnia im beztraskiej egzystencji. Tak jak wszystkie dzikie zwierzęta giną one z powodu chorób, pasożytów, braku pokarmu, zranień czy starości. Niestety beskidzkim wilkom zagrażają także ludzie. Znaczny wpływ na liczebność wilków w Beskidzie Żywieckim mają coroczne odstrzały tych drapieżników na Słowacji, ponieważ wszystkie żyjące tu watahy mają część swoich terytoriów po stronie słowackiej. Ponadto, poważnym zagrożeniem jest coraz większa urbanizacja i rozczłonkowanie beskidzkich lasów: żywiołowy rozwój zabudowy i urządzeń rekreacyjnych wysoko w górach, szczególnie nowych wyciągów i tras narciarskich. Kolejnym problemem jest rozwój zabudowy dolin rzecznych oraz modernizacja dróg, które stają się nieprzekraczalnymi barierami pomiędzy poszczególnymi kompleksami leśnymi. Pomimo, iż wjazd do lasu bez odpowiedniego zezwolenia jest zabroniony, Beskidy

Crossowcy w Beskidach

(© S.Nowak)